

IV. NOTY O KSIĄŻKACH

DOI: 10.17951/et.2015.27.285

Przygotowali: Agata Bielak [AB], Agnieszka Kościuk [AK], Aneta Wysocka [AW], Ewa Białek [EB], Joanna Szadura [JSz], Marta Nowosad-Bakalarczyk [MNB], Mariola Tymochowicz [MT], Olga Kielak [OK], Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska [SNB], Sebastian Wasiuta [SW].

Jerzy Bartmiński, *Polskie wartości w europejskiej aksjoserze*, wybór i redakcja Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Marta Nowosad-Bakalarczyk, Sebastian Wasiuta, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2014, 372 s.

Zbiór prac z lat 1981–2014, poświęconych problemom aksjologii lingwistycznej. Studia i szkice aksjologiczne oraz glosy obywatelskie na temat wartości publikowane w tej książce dotyczą kwestii europejskiego i polskiego kanonu wartości jako narzędzia tożsamości grupowej, etyki słowa i wiarygodności słowa we współczesnym dyskursie publicznym, pojęć ojczyzny, patriotyzmu, solidarności. Książka zawiera również wypowiedzi na temat podstawowych idei pierwszej „Solidarności” (samorządność, praca), a także wartości w szerokim kontekście europejskim (regionalizm, Wschód, Zachód, Europa, Polska, świat). [SW]

Dorota Filar, *Narracyjne aspekty językowego obrazu świata. Interpretacja MARZENIA we współczesnej polszczyźnie*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2013, 224 s.

Monografia dotyczy możliwości zastosowania w badaniach językowego obrazu świata interdyscyplinarnej kategorii narracji, która jest wprawdzie „postrzegana jako inspirująca”, lecz w zasadzie nie została w pełni wykorzystana (s. 17). Studium opiera się na założeniu, że „świat, postrzegany przez człowieka i interpretowany w języku tworzy nie tyle statyczny obraz umysłowy, ile – dynamiczną i spójną opowieść o tym, jak toczą się sprawy w nas i wokół nas” (s. 11). Elementem konstytutywnym dla tej opowieści jest „podmiot językowej narracji”, czyli interpretator, reprezentujący pewien typ racjonalności, dysponujący określonymi zasobami wiedzy o świecie oraz systemem aksjologicznym i patrzący na rzeczywistość z własnego punktu widzenia (kategorii *homo narrator* został poświęcony osobny rozdział). Obszerna część teoretyczna książki, poprzedzająca analizę danych systemowych i tekstowych, przedstawia próbę „rozwiązania problemu skomplikowanej systematyki lingwistycznych koncepcji schematów, a raczej – stawienia czoła brakowi systematyki w tym zakresie” (s. 19), jak również propozycję „dostosowania do potrzeb semantyki” tych ustaleń z zakresu teorii narracyjności, które zostały poczynione na gruncie innych dyscyplin naukowych. Odpowiedź autorki na sformułowane przez siebie pytanie: „w jaki sposób znaleźć przełożenie narracyjnej interpretacji pewnego aspektu życia na zależności semantyczne” (s. 108) stanowi część analityczną, zawierającą opis MARZENIA, sporządzony na podstawie analiz materiału słownikowego i utworów artystycznych, ujęty w postaci struktury dynamicznej i zrelatywizowanej podmiotowo. Druga część książki odsłania zatem kolejne aspekty tego pojęcia, ze szczególnym uwzględnieniem wizerunków (*proto*)typowych *marzycieli*: poetów, dzieci i zakochanych. W zakończeniu został przedstawiony zarys ogólnej koncepcji języka jako *wielkiej narracji*. [AW]

Maria Głabska, *Obraz miłości we współczesnym języku polskim (na podstawie analizy znaczeń leksemów kochać i miłość)*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 2014, 130 s.

W publikacji zaprezentowana została konceptualizacja miłości w polszczyźnie. Spośród leksemów należących do pola semantycznego ‘miłości’ autorka wybrała dwa podstawowe: rzeczownik *miłość* oraz czasownik *kochać*, wychodząc z założenia, że te dwie jednostki najlepiej reprezentują pojęcie ‘miłości’ w języku polskim. Monografia składa się z dwóch części: w pierwszej zaprezentowano podstawowe zagadnienia językoznawcze dotyczące konceptualizacji uczuć, a także aparat pojęciowy wykorzystywany w dalszej części pracy. W części drugiej omówiono jednostki leksykalne związane z pojęciem ‘miłość’ oraz pojęcia pokrewne względem ‘miłości’. Autorka naszkicowała także własną propozycję ogólnej ramy interpretacyjnej ‘miłości’, rekonstruując ją w oparciu o analizę kontekstów korpusowych z leksemami *kochać* i *miłość* oraz wyodrębniła schematy metonimiczne i metaforyczne związane z ‘miłością’. [OK]

Małgorzata Potent-Ambroziewicz, *STAROŚĆ w języku młodzieży współczesnej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2013, 221 s.

Przedmiotem badań autorki jest konceptualizacja STAROŚCI przez młodzież ponadgimnazjalną. Książka składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym autorka określa cel badań oraz opisuje stosowane przez siebie metody i narzędzia badawcze (są nimi ankieta, wypracowanie i swobodna wypowiedź na forum internetowym), charakteryzuje badaną grupę oraz podstawy teoretyczne pracy. Rozdział drugi, *Interdyscyplinarny charakter badań nad STAROŚCIĄ*, jest podzielony na cztery podrozdziały: *Historia refleksji nad STAROŚCIĄ*, *STAROŚĆ w oczach gerontologa*, *STAROŚĆ – problem współczesności*, *Stereotypowy obraz STAROŚCI*. Rozdział trzeci dotyczy rozumienia i definiowania pojęcia starości w perspektywie lingwistycznej. W rozdziale czwartym autorka dokonuje interpretacji materiału ankietowego (łączyliwść słów *starość* i *starzec* z przymiotnikami, łączyliwść słów *starość* i *starzec* z czasownikami, *starość* i *starzec* w synonimach, *starość* i *starzec* w związkach frazeologicznych, uczniowskie definicje *starości* i *starca*, *starość* w wybranych tekstach kultury, o starych ludziach – zdania niedokończone). Rozdział piąty dotyczy *starości* w skojarzeniach (gdyby *starość* była przedmiotem, gdyby *starość* była rośliną, gdyby *starość* była zwierzęciem). Rozdział szósty jest poświęcony analizie i interpretacji wypracowań uczniowskich. Książkę zamyka aneks, w którym autorka zamieściła przykładowe ankiety oraz wybrane wypracowania uczniowskie. [AB]

Justyna Cząstka-Kłapyta, *Kolędowanie na Huculszczyźnie*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Wierchy” i Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK, 2014, 562 s.

Celem pracy jest charakterystyka współczesnego stanu i funkcji obrzędu kolędowania dorosłych męskich grup kolędniczych na Huculszczyźnie, a także charakterystyka konstytutywnych elementów obrzędu kolędniczego: muzycznych form wokalnych i tanecznych oraz instrumentarium. Część właściwą monografii poprzedza stan badań muzyki huculskiej, zarysowany w kontekście obrzędu kolędniczego oraz rozdział dotyczący przyjętych metod badawczych i podstawowych kategorii pojęciowych. W dalszej części autorka zdaje sprawę z genezy kolędowania w kontekście kultury słowiańskiej i rumuńskiej. W części analitycznej monografii znajdują się: charakterystyka huculskiej typologii kolędowania, obszerna charakterystyka obrzędu kolędniczego, z uwzględnieniem jego funkcji oraz rozdział poświęcony kwestii zapożyczeń i ich chronologii w tradycji muzycznej Huculów.

Praca została zaopatrzona w bogatą bibliografię, imienny wykaz informatorów oraz aneks zawierający mapki z obszaru badań, opisy faz obrzędów kolędniczych, układy choreotechniczne oraz zapisy muzyczne kolęd. Publikacja zawiera także autentyczne fotografie dokumentujące obrzędy kolędnicze. Do książki została dołączona płyta DVD, na której znalazły się: film „Kolędowanie na Huculszczyźnie” oraz teksty kolęd. [OK]

Anna Kozłowska, *Od psalmów słowiańskich do rzymskich medytacji. O stylu artystycznym Karola Wojtyły*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 2013, 358 s.

Rozprawa stanowi próbę uchwycenia specyfiki stylu artystycznego Karola Wojtyły. Opisano w niej poszczególne elementy charakterystyczne dla jego tekstów z obszaru: leksyki (różnicowanie stylistyczne stosowanego słownictwa, tendencję do cieniowania znaczeń leksemów), słowotwórstwa (neologizmy, tekstowe zabiegi aktualizujące złożoną strukturę derywatów), stosowanych środków artystycznych (definicje poetyckie, porównania powiązane z metaforami, powtórzenia, wtrącenia nawiasowe). Wskazano też wybrane elementy i cechy, które zostały przez Wojtyłę zapożyczone z polskiej tradycji literackiej, szczególnie z poetyki Norwida. Praca zainteresuje zarówno „wojtyłologów” i miłośników twórczości artystycznej Karola Wojtyły, jak też innych badaczy zajmujących się stylistyką. [MNB]

Sławomira Żerańska-Kominek, *Muzykalne dzieci Wenus i inne studia z antropologii muzyki*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2014, 247 s.

Autorka jest antropologiem muzyki, a książka stanowi zbiór jej artykułów z lat 1997–2012. Teksty łączy interdyscyplinarne podejście do muzyki. Rozważania wychodzą od tekstu na temat śpiewu ptaków, w analogii do którego autorka widzi początki muzyki. Kolejny artykuł poświęcony jest trzem muzycznym alegoriom z *Ikonologii* Cesarego Ripy: kobiecie siedzącej na kuli (personifikacja muzyki jako zracjonalizowanej nauki opartej na liczbie i proporcji), Zefirowi i śpiewającym łabędziom (muzyka jako osadzona w kontekście symboliki erotycznej droga ku transcendencji) oraz niewieście grającej na cytrze z zerwaną struną (symbolizującej estetyczny i ekspresywny aspekt sztuki muzycznej). O obyczajach i zwyczajach muzyka doskonałego w różnych kulturowych aspektach (starożytna Grecja, X-wieczna Persja, XVII-wieczna Europa, Turkmenia XIX i XX wieku) traktuje kilka kolejnych części książki. Tak jak pismo zmieniło język i stan świadomości ludzi, tak zapis muzyczny umożliwił „zatrzymanie” ruchu dźwięku i replikowanie tekstów muzycznych. Pozwolił również na utrwalenie zarówno wielkich dzieł muzycznych, jak i muzyki tradycyjnej. Podobnie jak etnolingwiści badający język Indian, etnomuzykolodzy zderzyli się z problem prób przetransponowania europejskiego modelu poznania i opisu rzeczywistości (w tym przypadku europejskiego systemu muzycznej notacji) na grunt kultur nieeuropejskich (arabskiej, afrykańskiej). Całość zamyka cykl artykułów, dla których motywem przewodnim jest tytułowa Wenus – patronka artystów. [JSz]

Mariola Tymochowicz, *Lubelska obrzędowość rodzinna w kontekście współczesnych przemian*, Lublin: Lubelskie Towarzystwo Naukowe, 2013, 224 s.

Na potrzeby pracy autorka w latach 2002–2011 przeprowadziła wywiady etnograficzne z mieszkańcami 112 miejscowości, ponadto z kolejnych 153 miejscowości pochodzą wykorzystane materiały archiwalne. Książka składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym zostały scharakteryzowane podstawowe pojęcia („obrzęd” i „święto”). Rozdział drugi

przybliża zagadnienie zmienności kulturowej w myśli antropologicznej. W trzecim zaprezentowano zmiany w strukturze obrzędów rodzinnych – narodzin i chrztu, ślubu i wesela, pogrzebu. Czwarty rozdział obejmuje opis i analizę nowych świąt rodzinnych, takich jak przysięga wojskowa, parapetówka, rocznica pracy zawodowej. Książka zawiera propozycję nowej systematyki świąt rodzinnych w oparciu o materiały pochodzące z jednego województwa. Opracowanie zamyka rozdział poświęcony przedstawieniu uwarunkowania zmian, zachodzących w obrębie opisanej grupy obrzędów i świąt. Do pracy została dołączona dokumentacja fotograficzna. [AK]

Violetta Wróblewska, „*Od potworów do znaków pustych*”. *Ludowe demony w polskiej literaturze dla dzieci*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2014, 275 s.

Tematem publikacji są istoty demoniczne w twórczości pisarzy polskich od XIX do XXI stulecia – najbardziej charakterystyczne postaci z literatury dziecięcej: Baba Jaga, smok, krasnal i strzyga. Autorka przedstawiła pochodzenie tych istot i ich miejsce w ludowej demonologii, następnie ukazała ich różnorakie przemiany, tak w folklorze tradycyjnym, jak w utworach dla dzieci. Kierunek metamorfoz bohaterów opracowania przebiega od postaci budzących przerażenie, demonicznych, w które wierzono i które stanowiły kulturowe znaki o wydźwięku moralistycznym, do postaci tylko fantastycznych, niejednokrotnie komicznych, tytułowych „znaków pustych”. Autorka książki docieka przyczyn opisanych przekształceń i procesów, upatrując ich w przemianach kulturowych, przede wszystkim w zaniku tradycyjnej kultury ludowej oraz w rozpowszechnianiu się kultury popularnej, wykorzystującej elementy tradycyjne w celach komercyjnych (np. *fantasy*). [AK]

Analiza dyskursu. Centrum–peryferie, red. Tomasz Piekot, Marcin Poprawa, seria „Oblicza Komunikacji”, t. 5, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012, 218 s.

Seria „Oblicza Komunikacji” jest poświęcona studiom nad dyskursem (*discourse studies*), zaś jej główny cel stanowi „wypracowanie w Polsce zintegrowanych narzędzi pozwalających opisywać wszelkie przejawy i aspekty” tego zjawiska. Tom *Analiza dyskursu. Centrum–peryferie* otwiera artykuł Anny Duszak na temat wpływu „zmian społeczno-dyskursywnych, w tym rosnącej hybrydyzacji i multimodalności komunikacji oraz otwartości gatunkowej nowych formacji dyskursywnych” na „destabilizację relacji centrum–peryferie w odbiorze społecznym” (s. 9), prezentujący badawcze konsekwencje owych procesów. Kolejne rozprawy ukazują swoistość trzech narodowych tradycji studiów nad dyskursem: niemieckiej, francuskiej i polskiej. Stylistyczną perspektywę analiz poszczególnych typów dyskursu prezentują artykuły Marcina Poprawy oraz Doroty Brzozowskiej, natomiast tekst Aleksandry Pawlikowskiej omawia narzędzia badawcze oferowane *dyskursologii* przez lingwistykę korpusową i statystyczną. Tom zawiera również analizy i studia przypadków oraz recenzje trzech monografii naukowych. Tom jest dostępny zarówno w formie drukowanej, jak i w postaci cyfrowej. [AW]

Cmentarze po obu stronach Bugu, red. Hryhorij Arkuszyn, Feliks Czyżewski, Agnieszka Dudek-Szumigaj, Włodawa–Lublin: Towarzystwo Popularyzacji Piękna Polesia, Zakład Filologii Ukraińskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014, 344 s.

Teksty zgromadzone w tym tomie powstały podczas realizacji (w latach 2013–2015) finansowanego przez Unię Europejską programu *Cmentarze po obu stronach Bugu*. Książka składa się z artykułów 31 autorów, z których 11 to studenci. Celem badań międzynarodowego zespołu była analiza inskrypcji nagrobnych z cmentarzy rzymsko- i greckokatolickich oraz prawosławnych, położonych na wschodzie województwa lubelskiego i na zachodzie obwodu wołyńskiego na Ukrainie. Teksty zgromadzone w omawianym tomie podejmują tytułową problematykę z punktu widzenia różnych dyscyplin, m.in. językoznawstwa, historii, teologii i etnografii. Książkę otwiera artykuł Feliksa Czyżewskiego na temat metodologii badań inskrypcji nagrobnych. Badania te, zdaniem autora, mają aspekt naukowy, dydaktyczny i polityczny. Analiza inskrypcji nagrobnych na pograniczu powinna uwzględniać takie czynniki, jak: (1) rodzaj badanego pogranicza (etniczne lub kulturowe); (2) rodzaj cmentarza (miejski lub wiejski); (3) przynależność konfesyjną nekropolii na danym etapie historycznym; (4) rodzaj alfabetu, którym zapisano inskrypcję (łaciński lub cyrylicy); (5) struktura tekstu inskrypcji; (6) odróżnienie antropimów rosyjskich od ukraińskich. Książka jest wydana w kolorze, z podaniem dokumentacji fotograficznej. Obejmuje ona zdjęcia nagrobków i krzyży, zabytków wydobytych podczas prac wykopaliskowych na cmentarzach, jak również dokumentację działań badawczych i porządkowych. [SW]

Historia mówiona w świetle nauk humanistycznych i społecznych, red. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Joanna Szadura, Mirosław Szumiło, przy udziale Janusza Kłapcia, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2014, 386 s.

Materiały publikowane w tej książce (łącznie 24 teksty autorów z Lublina, Krakowa, Gdańska, Warszawy, Moskwy i Nieświeża) układają się w sześć działów. Pierwszy poświęcony jest ogólnym problemom historii mówionej, traktowanej jako interdyscyplinarna i wieloaspektowa aktywność zbieracko-badawcza. Części druga i trzecia zawierają artykuły autorstwa historyków, poświęcone relacjom z czasów wojny i okupacji oraz dziejom powojennym. W części czwartej historia mówiona jest rozpatrywana w odniesieniu do dialektologii i folklorystyki. Przedmiotem następnego działu są materiały zgromadzone w lubelskich instytucjach posługujących się metodą *oral history* w swojej pracy – Muzeum Państwowego na Majdanku, Ośrodka Brama Grodzka – Teatr NN, a także projektowi *Biblioteka Wspomnień*. Ostatnie trzy teksty tomu dotyczą konkursu historii mówionej, który od czterech lat organizuje Instytut Filologii Polskiej UMCS. [SW]

Narracyjność języka i kultury. Literatura i media, red. Dorota Filar, Dorota Piekarczyk, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2013, 286 s.; *Narracyjność języka i kultury*, red. Dorota Filar, Dorota Piekarczyk, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2014, 316 s.

Tomy stanowią plon konferencji z cyklu „Język a Kultura”, zorganizowanej w 2012 roku w Sandomierzu. Na tom wydany w 2013 roku złożyły się dwa zespoły artykułów. Zjawisko stanowiące główny temat obu książek jest rozpatrywane na różnych poziomach ogólności, począwszy od generalizujących refleksji o procesach tworzenia i rozumienia narracji, poprzez rozważania metodologiczne, aż do pogłębionych, szczegółowych analiz

różnych form aktywności człowieka – w szczególności tekstów kultury – rozpatrywanych pod kątem przejawów narracyjności. Wiele artykułów prowadzi do istotnych konkluzji na temat integralnego związku między narracjami indywidualnymi, jednostkowymi a tzw. *wielkimi narracjami*, które są komponentem wspólnej wiedzy kulturowej. [AW]

O płci, ciele i seksualności w kulturze i historii, red. Małgorzata Karwatowska, Robert Litwiński, Adam Siwiec, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2014, 423 s.

Zbiór 29 artykułów, w których zaprezentowano interdyscyplinarne spojrzenie na kwestie płci, ciała i seksualności, będące w ostatnim czasie obiektem szczególnego zainteresowania w dyskursie naukowym i publicznym. Tytułowa problematyka jest rozpatrywana z różnych perspektyw: filozoficznej, antropologicznej, literaturoznawczej, filmoznawczej, językoznawczej, socjologicznej, psychologicznej i edukacyjnej, co daje czytelnikowi możliwość dostrzeżenia jej złożoności i różnorodności sposobów jej naukowego ujęcia (opisy z różnych punktów widzenia, oparte na różnych bazach materiałowych, wykorzystujące różne metodologie badawcze). [MNB]

Pograniczność i pogranicza w perspektywie nauk społecznych i humanistycznych, red. Wojciech Chlebda, Ivana Dobrotová, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2015, 248 s.

Tom składa się z czternastu tekstów ułożonych w cztery sprofilowane działy. Dział I – *Pogranicze. Problemy terminologiczno-pojęciowe* – tworzą teksty poświęcone kształtowaniu się pojęcia pogranicza w historii języków czeskiego i polskiego, także w literaturze, politologii i socjologii. Prezentowane są tu różne perspektywy oglądu fenomenu pogranicza, spory terminologiczno-pojęciowe w poszczególnych dziedzinach nauki, propozycje ujmowania problematyki pograniczy i pograniczności w sieci pojęć, takich jak: pamięć i niepamięć, tożsamość zbiorowa, etyka i pedagogika pamięci czy metapamięć zbiorowa. W dziale II pt. *Pogranicze w kontekście historii i historiografii* publikowane są analizy losów konkretnych ludzi: lokalnej społeczności Nysy i przesiedleńców ze Wschodu, którzy przybyli na Śląsk po drugiej wojnie światowej. Dział III, *Sytuacja językowa na pograniczach*, zawiera analizy sytuacji językowej dwóch regionów pogranicznych: na Ziemi Lubuskiej (pogranicze polsko-niemieckie) i na Śląsku Cieszyńskim (pogranicze polsko-czeskie). W dziale IV, *Literackie i kulturowe konteksty pogranicza*, przedmiotem rozważań są literackie świadectwa różnych styków kulturowych w ujęciu historycznym i współczesnym. Kulturowo-edukacyjną perspektywę oglądu przynosi tekst na temat Internetu jako nowego pogranicza. Tom kończy wypowiedź o muzeum jako miejscu dokumentowania wielokulturowości pogranicza. [SNB]

Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana, t. 8, *Wartości w języku i kulturze*, red. Jan Adamowski, Marta Wójcicka, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2015, 284 s.

Tom zawiera część referatów wygłoszonych podczas konferencji, która odbyła się w Baranowie Sandomierskim w maju 2013 roku, pod hasłem „Wartości i etos”. Artykuły opublikowane w prezentowanym tomie ukazują wartości w relacji do języka i komunikacji oraz kultury, zwłaszcza w odniesieniu do zwyczajów i obrzędów. Prace zostały podzielone na cztery grupy tematyczne: (1) *Wartości w języku – ustalenia teoretyczne*, (2) *Wartości w komunikacji kulturowej*, (3) *Wartości w obrzędach i zwyczajach*, (4) *Eksplikacje wybranych wartości*. [AK]

Z badań nad kulturą ludową Hańska i okolic. *Tradycja i współczesność*, red. Jan Adamowski, Agnieszka Kościuk, Chełm: Wydawnictwo TAWA, 2014, 348 s.

Monografia Hańska (pow. Włodawa) i okolic stanowi zbiór studiów i materiałów dotyczących kultury tradycyjnej oraz wybranych zagadnień odnoszących się do współczesności interesującego i bogatego kulturowo obszaru należącego do Polesia Lubelskiego. Większość z zaprezentowanych w tomie artykułów powstała na podstawie dokumentacji terenowej, pozyskanej na wspomnianym obszarze przez pracowników i studentów Zakładu Kultury Polskiej Instytutu Kulturoznawstwa UMCS. Opracowanie zawiera 32 artykuły oraz komunikaty, podzielone na cztery bloki tematyczne: *Wielokulturowość i sacrum*; *W kręgu obrzędowości rodzinnej i dorocznej*; *Wierzenia, wiedza i umiejętności* oraz *Tradycja uwspółcześniona*. Monografia zawiera zróżnicowane prace z zakresu kultury duchowej, społecznej i materialnej, w pełni ukazując specyfikę tego przygranicznego obszaru. W aneksie znalazły się fotografie i ilustracje do niektórych artykułów oraz wybór fotografii z badań terenowych i sesji naukowych, które poprzedzały wydanie książki. Do wydawnictwa została dołączona płyta CD. [MT]

O. V. Atrošenko, Ju. A. Krivoščapova, K. V. Osipova, *Russkij narodnyj kalendar'.* *Ėtnolingwističeskij slovar'*, red. E. L. Berezovič, Moskwa: Ast-Press Kniga, 2015, 544 s.

Wydany w 2015 roku w Moskwie *Russkij narodnyj kalendar'.* *Ėtnolingwističeskij slovar'* O. V. Atroszenko, Ju. A. Kriwoszczapowej i K. W. Osipowej pod naukową redakcją E. L. Bieriezowicz to pierwszy słownik chrononimów, zawierający całościowy obraz rosyjskiego ludowego kalendarza (zestaw i uporządkowanie jednostek czasu rocznego), który organizował życie codzienne w ciągu roku i odzwierciedlał XIX- i XX-wieczną rosyjską tradycję językową i kulturową. Słownik jest pierwszym tego typu opracowaniem rejestrującym zestaw ludowych nazw kalendarzowych, wydobytych ze źródeł folklorystycznych, etnograficznych, słowników dialektalnych języka rosyjskiego i niepublikowanych kartotek.

Do publikacji, która składa się ze słownika etnolingwistycznego (zawierającego ponad 7 tys. haseł) i indeksu, włączono chrononimy ogólnonarodowe i dialektalne: odcinki i punkty czasu kalendarzowego w cyklu rocznym: (a) nazwy cerkiewne (*Den' Adrjana i Natalii*); (b) chrononimy ogólnonarodowe, które weszły do słowników języka rosyjskiego (*Trójca, Pascha*); (c) chrononimy dialektalne (*Moškarinnaja nedelja* 'tydzień do lub po Trójcy', *Olenij den'* 'dzień św. Ilji, 20 lipca/2 sierpnia').

Słownik bazuje: (1) na źródłach językowych, w tym: (a) na słownikach, które włączają w swój zestaw leksykę rosyjskich gwar ludowych; (b) na regionalnych słownikach etnolingwistycznych – z nazwami pieśni kalendarzowych, obrzędów i ich uczestników; (c) na niepublikowanych materiałach dialektalnych, zwłaszcza z kartotek Toponimicznej Ekspedycji Uralskiego Uniwersytetu Federalnego na terytorium północy i rejonu kostromskiego, z petersburskich kartotek *Słownika rosyjskich gwar ludowych* i *Atlasu leksykalnego rosyjskich gwar ludowych*, a także z zapisów terenowych T. W. Machraczewej w rejonie tambowskim i orłowskim; (2) na źródłach folklorystycznych i etnograficznych. [SNB]

E. L. Berezovič, *Russkaja leksika na obščeslawjanskom fone: semantiko-motivacjonnaja rekonstrukcija*, Moskwa: Russkij Fond Sodejstvija Obrazovaniju i Nauke, 2014, 488 s.

W monografii omawiane są różne aspekty rekonstrukcji semantycznej i motywacyjnej jednostek leksykalnych, odpowiadających za powstanie całego kompleksu faktów (zwłasz-

cza językowych, mentalnych, kulturowo-pragmatycznych), zdolnych do formowania i rozwijania znaczenia słowa. Obiektem analizy jest rosyjska leksyka (głównie ogólnonarodowa i dialektalna) badana na tle innych języków słowiańskich, też z odwołaniem do języków germańskich, romańskich, fino-ugorskich, tureckich i innych. Brane są pod uwagę dane frazeologiczne i onomastyczne. Analizowane są ważne w konceptualnym i aksjologicznym planie słowne połączenia – gniazda leksykograficzne z nadrzędnymi słowami *ad, raj, russkij*, terminologia pokrewieństwa, działań językowych, określenia odmieńców (*innorodcevy*) i inne. W polu widzenia autorki znalazła się również leksyka współczesnego języka rosyjskiego, która wyraża przejście od wartości „sowieckich” do wartości po „pieriestrojce”.

Książka składa się z pięciu rozdziałów: (I) *Rekonstrukcja semantyczna słowa*; (II) *Kody motywujące i metafora systemowa*; (III) *Modele semantyczne nominacji*; (IV) *Rekonstrukcja semantyczno-motywacyjna w toponimii*; (V) *Dynamika wartości w świetle leksyki*. Pozycja adresowana jest do etymologów, etnolingwistów, dialektologów, folklorystów, a także do tych wszystkich, którzy interesują się kulturą duchową Słowian. [SNB]

T. V. Černigovskaja, *Češirskaja ulybka kota Šřėdingerera. Jazyk i soznanie*, Moskwa: Jazyki slawjanskoj kul'tury, 2013, 448 s. [Razumovoe povedenie i jazyk. Language and Reasoning].

Książka zawiera serię prac autorki, poczynając od neurofizjologii sensorycznej i kolejno przechodzących w dziedzinę neurologii, lingwistyki, psychologii, intelektu twórczego, semiotyki i filozofii – dziś określanych mianem badań kognitywnych. Hipoteza wyjściowa zbieżna jest z tytułem jednego z rozdziałów książki (język jest pośrednikiem między mózgiem, poznaniem i światem) i odzwierciedla punkt widzenia autorki na ewolucję i naturę języka werbalnego i innych wyższych funkcji, ich filo- i ontogenezę, na genetyczne i transkulturowe aspekty rozwoju poznania i języka i ich korelatów mózgowych, na możliwości komunikacji międzyludzkiej i modelowania ludzkich procesów kognitywnych. Publikacja przeznaczona jest dla czytelnika zainteresowanego naturą człowieka i jego miejscem w świecie. [SNB]

L. V. Fedorova, *Fol'klornye materialy basejna severnoj Dviny. Sbornik k 85-letiju Ljudmily Vital'evny Fedorovej*, sost. M. Ju. Karuščeva-Elepova, È.N. Osipova, Archangel'sk: M-vo obrazovanija i nauki Ros. Federacii, Sev. (Arkt.) feder. Un-t im. M. V. Lomonosova, 2014, 147 s., il., fot.

W zbiorze zaprezentowano pewną część materiałów z archiwum Katedry Literatury Rosyjskiej i prywatnych zbiorów L. V. Fiodorowej. Są to metodyczne opracowania, przygotowane przez Fiodorową jako cykl wykładów dla studentów, jej artykuły, uwagi, a także bajki i pieśni zebrane przez studentów podczas wspólnych badań folklorystycznych w latach 1960–1980. [SNB]

O. V. Gerasimovič, *Vostočnoslavjanskaja semantičeskaja aksjologija (vera, nadežda, ljubov')*, Minsk: „Belarusskaj navuka”, 2013, 244 s.

Autorka analizuje trzy jednostki leksykalne o charakterze „słów kulturowych” (*vera, nadežda, ljubov*), odnoszące się do sfery wartości chrześcijańskich i przynależne do sfery relacji ludzkich i relacji z Bogiem. Praca ma charakter diachroniczny i ukierunkowanie onomazjologiczne. Całość składa się z pięciu rozdziałów, w których kolejno omawiane są:

(1) problemy badań nominacji aksjologicznych (antropocentryzmu jako dominującej zasady współczesnych badań aksjologicznych, kwestie idioetniczności, wzajemnego związku języka i kultury, językowego obrazu świata), źródeł leksykograficznych jako obiektu badań lingwistycznych i porównań języków spokrewnionych; (2) kwestie powiązań komponentów triady aksjologicznej *vera, nadežda, ljubov*. Trzy kolejne rozdziały to analizy tytułowych pojęć: (3) *Semantičeskaja evolucija aksjologičeskoj nominacii vera*; (4) *Semantičeskaja istorija aksjologičeskogo ponjatija »nadežda«*; (5) *Leksykografičeskaja interpretacija abstremy ljubov'*. Materiał wykorzystywany w analizach pochodzi ze słowników językowych rosyjskich, białoruskich, ukraińskich: języka współczesnego, słowników historycznych, dialektalnych i etymologicznych. [SNB]

M. L. Košova, *Lingvokul'turologičeskij metod vo frazeologii. Kody kul'tury*, Moskwa: Knižnyj dom „Librokom”, 2012, 456 s.

Monografia poświęcona jest językowym i kulturowym badaniom frazeologizmów – znaków języka, które w obrazowy sposób chronią i przekazują z pokolenia na pokolenie wartościowe ustalenia kultury narodowej. W książce analizowane są metody stosowane we frazeologii, pozwalające w pełny sposób wyjawić swoistość frazeologizmów i opisać ich rolę w językowej konceptualizacji świata. Za pomocą metody eksperymentalnej bada się percepcję i użycie frazeologizmów. Pokazano, że frazeologizm nie tylko obrazowo opisuje pochodzenie, lecz jednocześnie przekazuje symbole, stereotypy, etalony, mitologemy, przyjmując na siebie funkcję znaku kultury.

W książce badany jest symboliczny komponent w semantyce frazeologizmów, przeprowadzana jest analiza frazeologizmów w kodach kultury. Szczegółowo opisano gastronomiczny kod kultury. Zaprezentowane zostało nowe spojrzenie na rozróżnienie symbolu i *quasi*-symbolu, etalonu i *quasi*-etalonu, stereotypu i *quasi*-stereotypu we frazeologii. W pierwszej kolejności dokonano rozróżnienia „frazeologizmów-tabu” i „frazeologizmów-eufemizmów”. Ukazano, że ograniczenie i użycie frazeologizmów ma językowe i kulturowe objaśnienie. Badania prowadzone są na materiale języka rosyjskiego z odwołaniem też do frazeologizmów francuskich, wietnamskich, chińskich i innych.

Całość składa się z czterech części: (I) *U istokov lingvokul'turologičeskogo napravlenija vo frazeologii: prošloe i nastojaščee*, (II) *Lingvokul'turologičeskoe napravlenie vo frazeologii: programnye položenija, principy i metod issledovanija*, (III) *Simvoličeskij komponent v semantike frazeologizmov. Frazeologizm v roli etalona, stereotipa*, (IV) *Ėfremističeskaja funkcija frazeologizmov v aspekte lingvokul'turologii*. [SNB]

V. G. Kul'pina, *Očerki po onomastičeskomu perevodu i lingvodidaktike*, t. 3, *Meždunarodnaja biblioteka žurnala „Slavjanskoe terminovedenie”*, red. V. A. Tatarinov, Warszawa: BEL Studio, 2013, 160 s.

Monografia jest zbiorem szkiców autorstwa Walentyny Kulpiny, koncentrujących się wokół onomastyki, leksykografii przekładowej oraz glottodydaktyki. Składa się z czterech rozdziałów poświęconych różnorodnym nazwom własnym jako jednostkom języka, jednostkom przekładu i jednocześnie nośnikom kultury, której są integralną częścią. Leksyka onomastyczna może być uwikłana w ideologiczno-kulturowe konteksty. W rozdziale I autorka dzieli się z czytelnikiem refleksjami na temat specyfiki ich przekazu na inny język i dla adresata z innego kręgu kulturowego. Ekwiwalentne na pierwszy rzut oka leksemy *Wschód* i *Боснок*, *Пółnoc* i *Север* odzwierciedlają odmienną perspektywę postrzegania świata przez Polaków i Rosjan. Peryfrastyczne i metaforyczne nominacje rozpoznawalne

w jednej kulturze dla przedstawicieli innej mogą być obce (*Belokamennaja* – o Moskwie, *Tumannyyj Al'bion* – obrazowo o Wielkiej Brytanii). Obudowane konotacjami są także nazwy ulic i instytucji państwowych (*na Wiejskiej, Belweder*). Autorka zwraca uwagę na białe plamy w polsko-rosyjskiej leksykografii przekładowej, opisuje też funkcjonowanie nazwisk polskich w rosyjskiej przestrzeni językowej, porównuje przyjęte ekwiwalenty antropimów i toponimów w obu językach, wskazuje ich cechy fonetyczne i morfologiczne, możliwe konotacje (rozdział II i III). W końcowym bloku tematycznym (*Varia*) pojawia się kilka wątków: przezwiska i przydomki jako obiekt badawczy m.in. lubelskich slawistów, nazewnictwo polskiego ruchu oporu w opisie leksykograficznym, intertekstualność leksyki biblijnej (wzmianki o lubelskiej konferencji slawistycznej z 1995 r., recenzje i nawiązania do prac innych badaczy, także z ośrodka lubelskiego). Blok zamyka program zajęć z zakresu przekładu słownictwa onomastycznego jako rodzaju komunikacji międzyjęzykowej i międzykulturowej. W zbiorze zamieszczono wykaz prac autorki wykorzystywany w ramach zajęć dydaktycznych, których adresatami są studenci polonistyki w Moskwie. [EB]

Jazyk i prošloe naroda. Sbornik naučnych statej pamjati člena-korrespondenta RAN, zaslužennogo dejatelja nauki RF, professora Aleksandra Konstantinoviča Matveeva, red. M. Ė. Rut, Ekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 2012, 514 s.

Tom poświęcony pamięci profesora Aleksandra Matwiejewa (1926–2010), członka korespondenta Rosyjskiej Akademii Nauk, językoznawcy specjalizującego się w toponimii Rosyjskiej Północy, założyciela Uralskiej Toponimicznej Szkoły. Zebrane przez współpracowników i uczniów teksty złożyły się na kilka bloków ilustrujących szeroki zakres zainteresowań naukowych autora. Książkę otwiera artykuł na temat pracy naukowej Matwiejewa, autorstwa M. E. Rut i E. L. Bieriezowicz, a kończy liczący 330 pozycji spis publikacji. Artykuły (37 tekstów) dotyczą problematyki onomastycznej, etymologii oraz studiów ugrofińskich. Całość dopełnia dział *Varia*, do którego artykuły złożyli T. A. Gridina (Jekatierinburg), I. G. Dobrodotow (Moskwa), L. W. Dorowskich (Jekatierinburg) i S. M. Tolstojowa (Moskwa). [JSz]

Jazykovaja kartina mira pomorov: kollektivnaja monografija, sost. i otv. red. T. A. Sidorova, Archangiel'sk: Pomorskiy universitet, 2010, 369 s.

W monografii zaprezentowano rezultaty współczesnych badań obrazu świata w aspekcie kognitywnym, pragmatycznym i dyskursywnym. Analizowane są problemy teoretyczne dotyczące językowej konceptualizacji fragmentów obrazu świata Pomorzan w ramach podstawowych kategorii: „człowiek – poznanie – język – kultura”. Artykuły ułożone zostały w cztery bloki: (1) *Cennostnye orientiry pomorov*; (2) *Konceptualizacija predstavlenij pomorov ob ob'ektach prirody*; (3) *Dialektnaja i onomastičeskaja leksika kak sposob konceptualizacji kartiny mira pomorov*; (4) *Ob'ektivacija kartiny mira pomorov v tekste*. [SNB]

Mifologičeskie rasskazy archangel'skoj oblasti, sost. N. V. Drannikova, I. A. Razumova, Moskwa: OGI, 2009, 304 s. [Nacjia i kul'tura. Novye issledovanija]

Książka zawiera zbiór opowieści mitologicznych zebranych w latach 1997–2007 podczas badań terenowych w rejonie archangielskim przez pracowników i studentów Centrum

Badań Tradycyjnej Kultury Europejskiej Północy Pomorskiego Uniwersytetu Państwowego im. M. V. Łomonosowa.

Struktura wydawnictwa odwzorowuje zasadę odpowiadającą typologii opowieści mitologicznych – w kolejności mowa o duchach przyrody (*chozjaeva lesa, chozjaeva vody*, duchy kalendarzowe i inne), o duchach „przestrzeni kulturowej” (*domovoj, bannik, kikimora* i inne), o siłach nieczystych i niebiańskich (demony zła) oraz o człowieku jako postaci mitologicznej (omawiane są: „zdolności i możliwości”, choroby, zachowania po śmierci). Zbiór tekstów został poprzedzony obszernym wstępem na temat opowieści demonologicznych w archangielskiej tradycji i uzupełniony zestawem komentarzy do tekstów. Zawiera również indeksy postaci mitologicznych i miejsc zapisu tekstów. W aneksie zamieszczono spis wykonawców i zbieraczy, jak również słownik leksyki dialektalnej i rzadko używanej oraz wykaz literatury.

Książka przynosi różne typy tekstów, nie tylko sfabularyzowane, lecz także rozważania, instrukcje, teksty o charakterze normatywnym, teksty „jak się prowadzić”, dialogi zbieracza i informatora. W skład publikacji wchodzi też zamówienia, formuły modlitewne, opisy działań magicznych i inny materiał folklorystyczno-etnograficzny. Teksty opublikowane zostały w takiej postaci, w jakiej je utrwalono (tzn. bez ingerencji redaktorów). Wszystkie grupowane są w bloki według tematów i motywów. [SNB]

Navstreču tret'emu userossijskomu kongressu fol'kloristov (sbornik naučnych statej), Moskwa: Gosudarstvennyj respublikanskiĭ centr russkogo fol'klora, 2013, 288 s.

Publikacja zawiera – przygotowane na III Ogólnorosyjski Kongres Folklorystów – artykuły wybitnych rosyjskich i innych uczonych, poświęcone aktualnym problemom różnych kierunków folklorystyki. W części pierwszej omawiane są ogólne problemy folkloru. Otwiera ją artykuł S. Ju. Niekludowa, w którym autor omawia mechanizmy tradycji ustnej, przechowującej morfologiczne i semantyczne struktury folkloru. Studia W. W. Gołowina i O. R. Nikołajewa ukazują różne modele „życia” folkloru w dziełach literackich. Spojrzenie kulturologa na losy tradycyjnej kultury zaprezentowane zostało w artykule N. A. Chrenowa. Część druga przynosi artykuły dotyczące aktualnych problemów folklorystyki, badania, zbierania, przechowywania i przekazywania kultury tradycyjnej. Są tu artykuły A. T. Chrolenki, S. M. Tołstojowej, M. P. Czerednikowej i I. N. Rajkowej, T. B. Dianowej, N. I. Żulanowej, O. W. Biełowej. Do tej części weszły również prace dotyczące m.in. internetniczych kontaktów i kultury regionów polietnicznych (A. W. Czernych, T. A. Kotłjarowej, T. A. Zołotowej i M. Ju. Nowickiej). Zbiór zamykają artykuły G. W. Łobkowej oraz T. de Grafa i W. Denisowa na temat roli, ochrony i badania niematerialnego dziedzictwa kulturowego. [SNB]

Slovar' narodno-razgovornoj reči goroda Archangel'ska, t. 1, *Gorodskoe prostorečie*, sost. E. E. Kotcova (i dr.), red. O. E. Morozova, Archangel'sk: IPC SAFU, 2013, 204 s.

Pierwszy tom słownika zawiera około trzech tysięcy potocznych słów funkcjonujących w mowie mieszkańców Archangielska. Przy każdym słowie podawane jest objaśnienie jego znaczeń oraz podstawowe formy gramatyczne, akcent, uwagi stylistyczne, przykłady użycia i frazeologizmy. Przypisy do niektórych artykułów hasłowych zawierają informacje o charakterze etymologicznym lub encyklopedycznym. [SNB]